

Hur väl känner lantbrukare i Sverige till viltskadesystemet?

Hur väl känner lantbrukare i Sverige till viltskadesystemet?

Författare: Eva Hedmark¹

Eva Hedmark ORCID: 0000-0002-2850-461X

Rapport från SLU Viltskadecenter 2024-6

Utgivare: SLU Viltskadecenter

Utgivningsort: Grimsö

Utgivningsdatum: 2024-10-02

Version: 1.0

Foto framsida: Maria Levin, SLU Viltskadecenter

ISBN: 978-91-988985-2-1

© Viltskadecenter

Rapporten kan laddas ned som pdf-dokument från Viltskadecenters webbplats
www.slu.se/viltskadecenter

¹ SLU Viltskadecenter, Institutionen för ekologi, Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU, Grimsö
152, 739 93 Riddarhyttan

Hur väl känner lantbrukare i Sverige till viltskadesystemet?

Innehållsförteckning

Inledning	3
Metod	3
<i>Frågeformulär, mottagare och utskick</i>	3
Resultat	4
<i>Deltagande och svarsfrekvens</i>	4
<i>Deltagare per län och rovdjursförvaltningsområde</i>	5
<i>Lantbrukarnas inriktning</i>	6
<i>Resultat från kunskapsfrågorna</i>	7
<i>Kunskapsnivå inom rovdjursförvaltningsområdena</i>	16
Diskussion	21

Inledning

Naturvårdsverket har gett i uppdrag åt Viltskadecenter att genomföra en nollvärdesmätning för framtida uppföljning bland landets lantbrukare. Uppdraget bestod av två delar:

- 1) Att undersöka vilken kännedom landets lantbrukare har om viltskadesystemet.
- 2) Att undersöka hur nöjda eller missnöjda de som haft angrepp av stora rovdjur på tamdjur är med ersättningen.

I den här rapporten sammanställs resultat från den första delen där lantbrukarnas kännedom om viltskadesystemet undersöktes.

Metod

Frågeformulär, mottagare och utskick

Undersökningen genomfördes i form av ett elektroniskt frågeformulär där frågorna syftade till att ta reda på hur väl Sveriges lantbrukare känner till regelverket kring statlig ersättning för viltskada på egendom.

Studiens upplägg och enkätfrågor diskuterades inom Viltskadecenter samt med representanter från Naturvårdsverket, Lantbrukarnas Riksförbund, Svenska Fåravelsförbundet och Lund universitet. Det slutliga frågeformuläret bestod av ca 20 frågor med olika svarsalternativ och tidsåtgången för att svara på formuläret beräknades till ca 5–8 minuter.

Kontaktuppgifter till lantbrukare i Sverige hämtades från Jordbruksverket. För undersökningen gjordes ett slumpmässigt urval av 1500 personer och företag (500 per rovdjursförvaltningsområde) som enligt Jordbruksverkets register bedrev lantbruk med gröda, djurhållning, eller både gröda och djurhållning under 2022. Urval skedde endast bland lantbrukare som i register hade en e-postadress angiven.

Utskick med information och en klickbar länk till frågeformuläret gjordes per e-post via enkätverktyget Netigate. För att kunna svara på frågeformuläret krävdes att respondenterna gav sitt samtycke gällande SLU:s behandling av personuppgifter. Att delta i undersökningen var frivilligt och samtliga svar var anonyma. Formuläret kunde enkelt nås och fyllas i från olika typer av enheter (dator, telefon, läsplatta). Länken till frågeformuläret var aktiv från 26 oktober till och med 3 december 2023. Respondenterna hade därmed drygt sex veckor på sig att svara. Efter det första utskicket skickades även två påminnelser ut, den första efter två veckor och den andra efter fyra veckor.

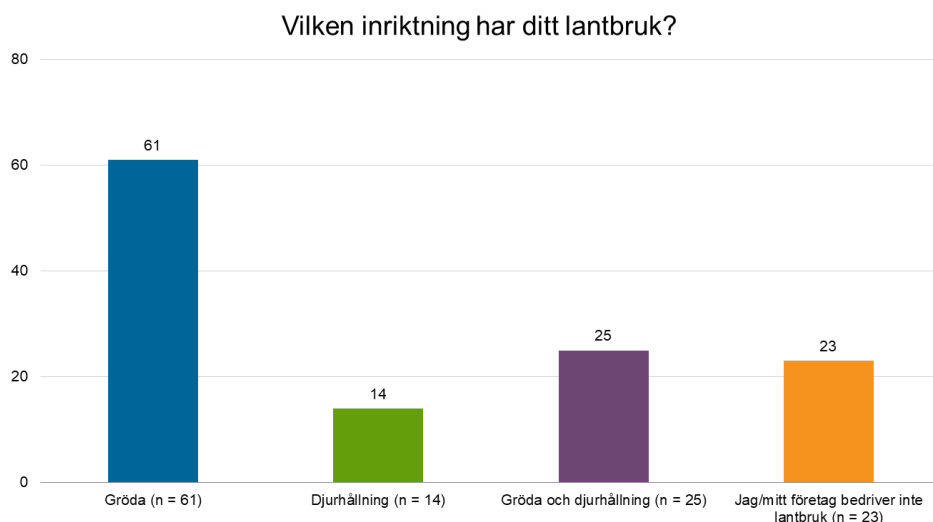
Resultat

Deltagande och svarsfrekvens

Bland de 1500 e-postadresserna visade sig drygt 300 vara icke fungerande. Undersökningen levererades därför maximalt till 1221 lantbrukare/lantbruksföretag.

Svarsfrekvensen på frågeformuläret var mycket lågt. Bland de 1221 personer/företag som utskick med förfrågan om deltagande skickades till var det endast 123 (10 %) som överhuvudtaget påbörjade frågeformuläret. På den inledande frågan 'Vilken inriktning har ditt lantbruk?' svarade dessutom 23 av de 123 som påbörjade undersökningen att "Jag bedriver inte lantbruk" (figur 1). Detta svarsalternativ innebar direkt slussning till formulärets slutsida eftersom de inte tillhörde undersökningens målgrupp. Resterande frågor i formuläret besvarades enbart av personer som angav att de bedriver lantbruk, vilket var undersökningens målgrupp. Sammantaget deltog 100 lantbrukare, varav 92 svarade på samtliga frågor.

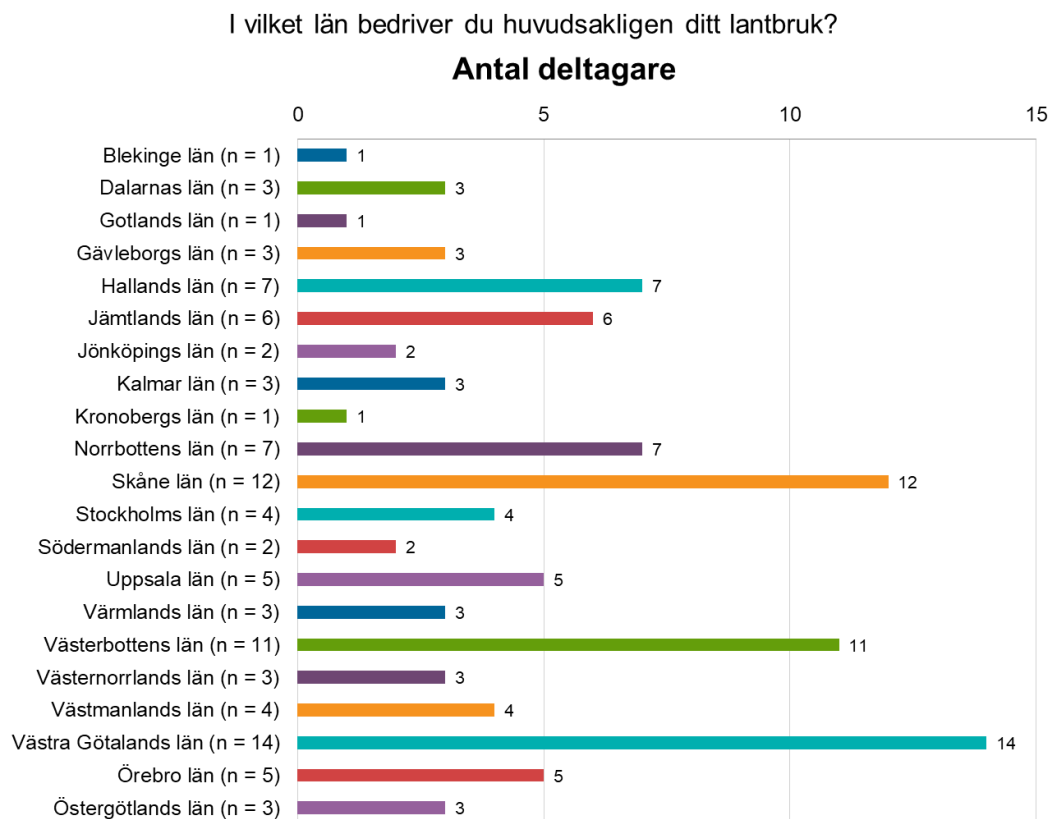
I genomsnitt tog det 4 minuter och 35 sekunder för en person att besvara hela frågeformuläret. Ungefär hälften av deltagarna svarade via en mobiltelefon och hälften via en dator.

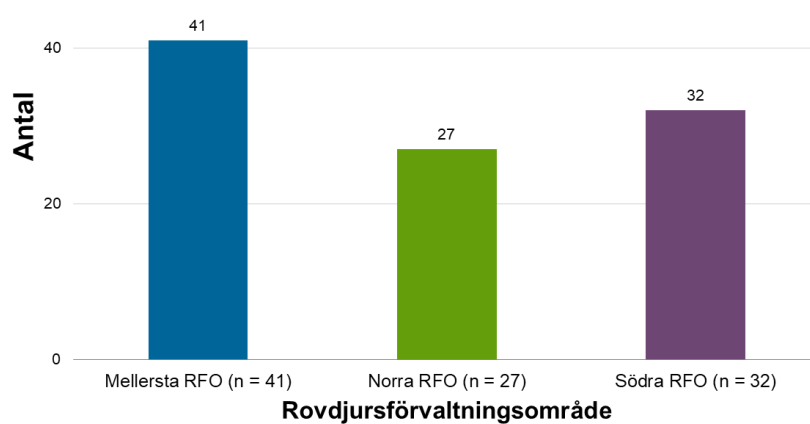
Figur 1. Lantbrukets inriktning bland undersökningens deltagare. Sammantaget var det 100 lantbrukare som besvarade frågeformuläret. De som inledningsvis svarade "Jag/mitt företag bedriver inte lantbruk" slussades direkt till formulärets slutsida eftersom de inte tillhörde undersökningens målgrupp.

Deltagare per län och rovdjursförvaltningsområde

Inom vilket län samt rovdjursförvaltningsområde (RFO) som de deltagande lantbrukarna bedriver sitt lantbruk redovisas i figur 2 och 3.

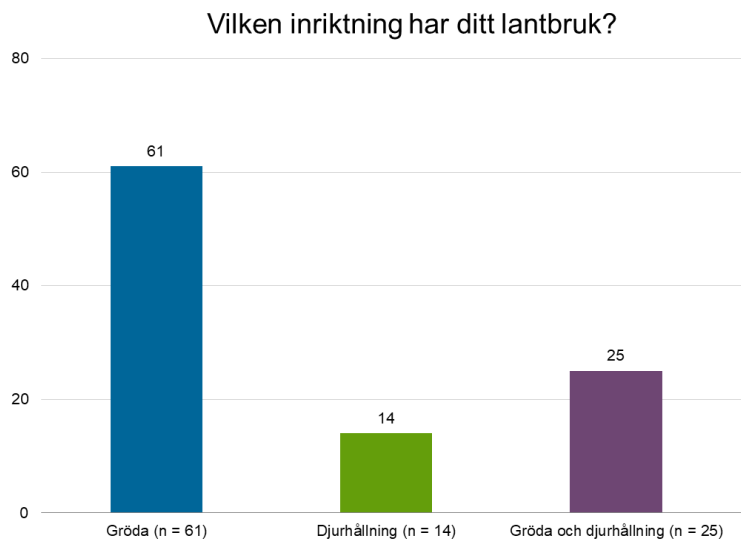
Figur 2. Undersökningens deltagare fördelat på i vilket län de huvudsakligen bedriver sitt lantbruk.

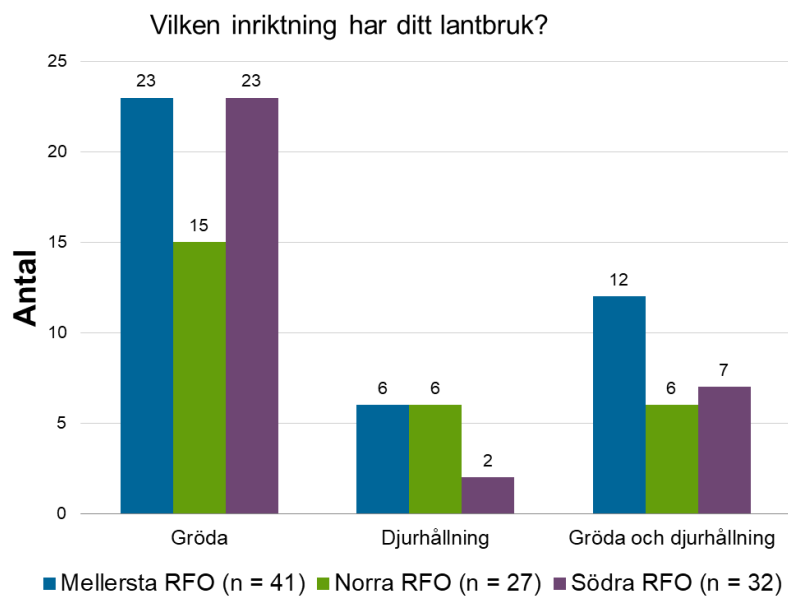
Figur 3. Undersökningens deltagare fördelat på inom vilket rovdjursförvaltningsområde de bedriver sitt lantbruk.

Lantbrukarnas inriktning

Inriktningen bland lantbrukarna i undersökningen var huvudsakligen gröda eller gröda och djurhållning (figur 4). En mindre del hade endast djurhållning. Förhållandet gällde både totalt och inom respektive rovdjursförvaltningsområde (figur 4 och figur 5).

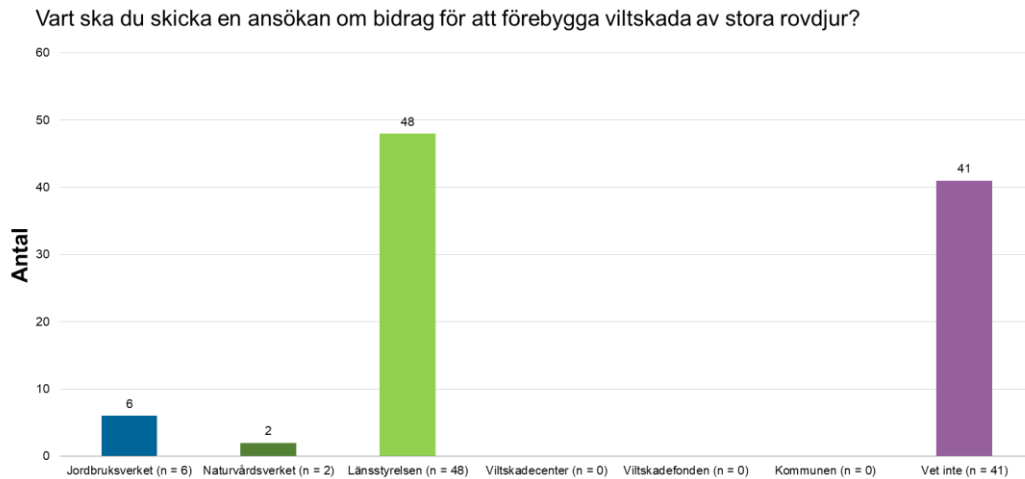
Figur 4. Lantbrukets inriktning bland de deltagande lantbrukarna.

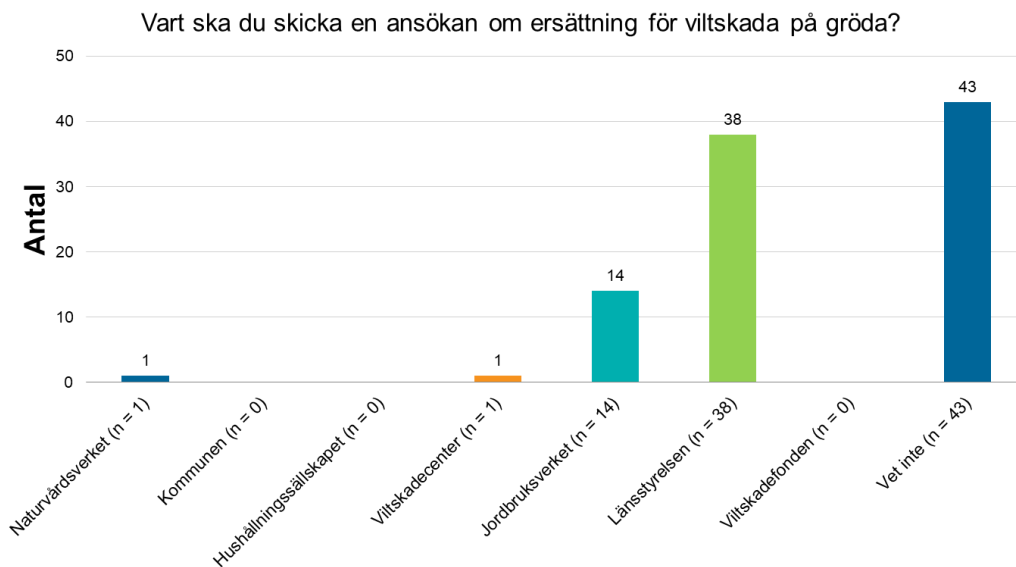
Figur 5. Lantbrukets inriktning bland deltagare inom respektive rovdjursförvaltningsområde.

Resultat från kunskapsfrågorna

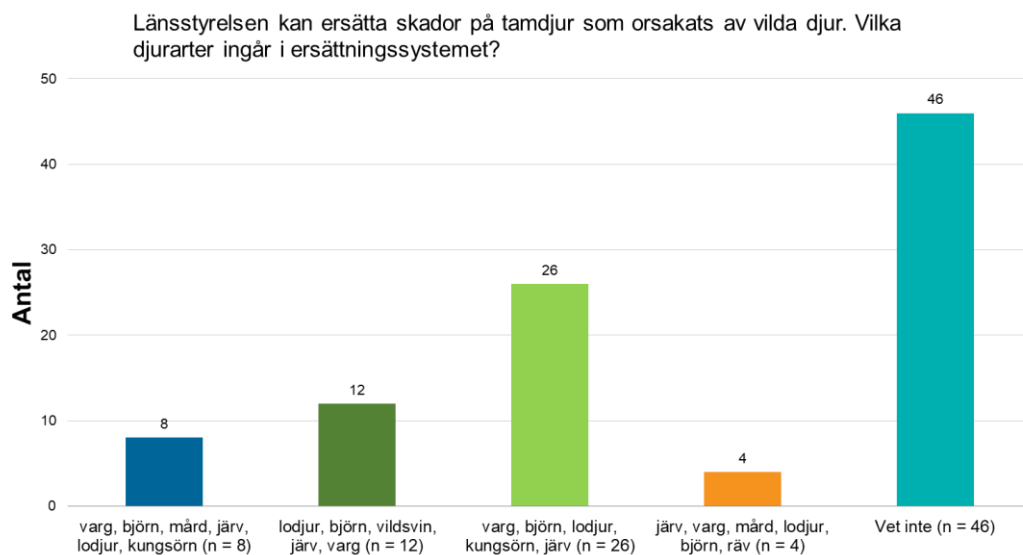
Nedan redovisas svaren som de deltagande lantbrukarna gav på formulärets kunskapsfrågor utan att någon uppdelning baserad på geografisk plats eller lantbrukets inriktning gjorts. Svaren redovisas i stapeldiagram för varje enskild fråga (figur 6–22). Stapeln som illustrerar korrekt svar har i alla diagram färgen ljusgrön. I figurtexten anges hur många procent av deltagarna som gav det korrekta svarsalternativet.

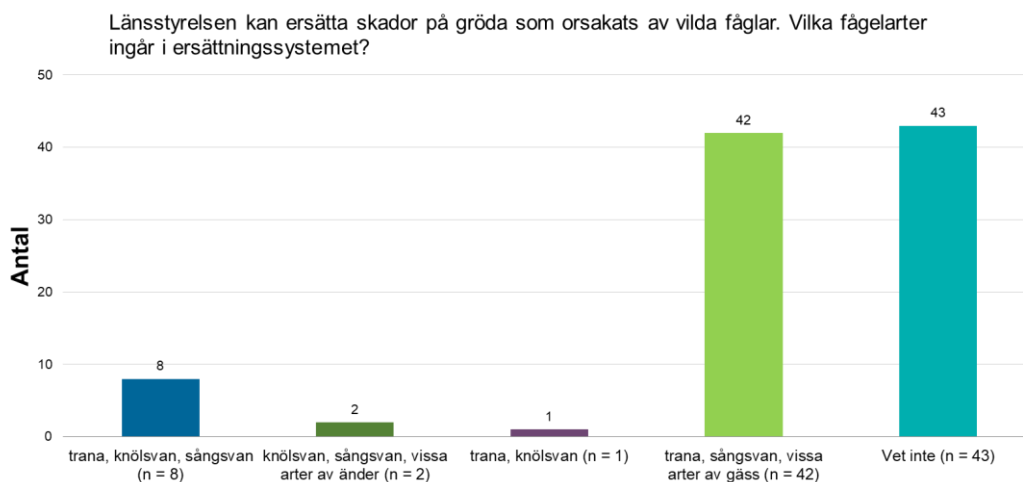
Figur 6. En ansökan om bidrag för att förebygga viltskada av stora rovdjur ska skickas till länsstyrelsen. Det svarade 49 % av de tillfrågade.

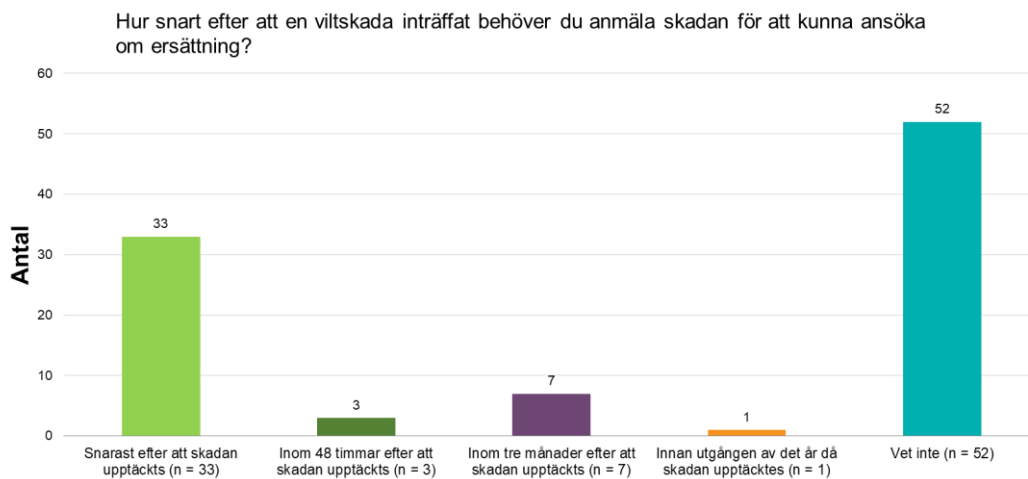
Figur 7. En ansökan om ersättning för viltskada på gröda ska skickas till länsstyrelsen. Det svarade 39 % av deltagarna.

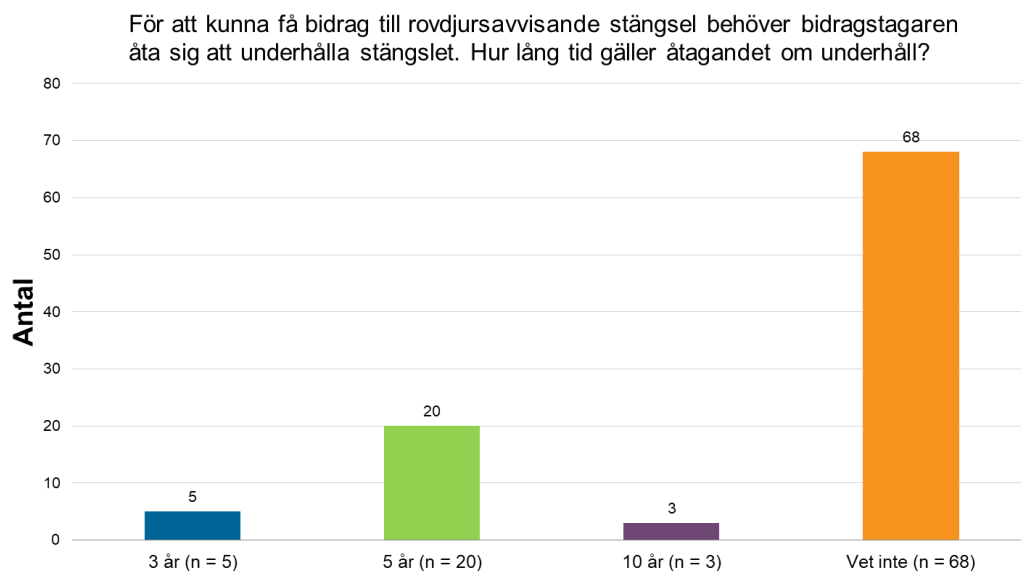
Figur 8. De djurarter som ingår i ersättningssystemet för skada på tamdjur är varg, björn, lodjur, kungsörn och järv. Det svarade 27 % av de tillfrågade.

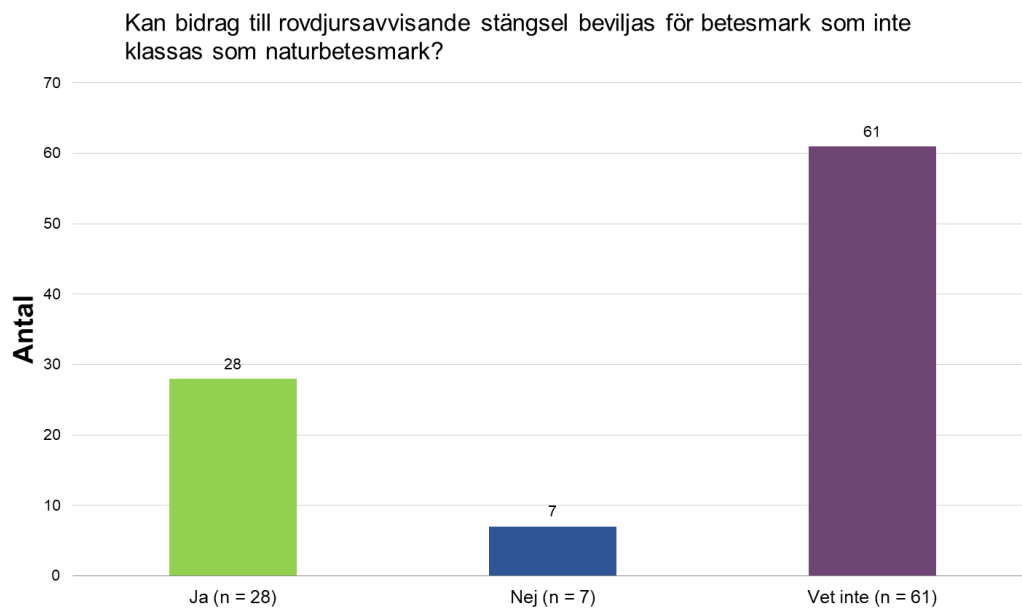
Figur 9. De fåglar som ingår i viltskadesystemet är trana, sångsvan och vissa arter av gäss. Det svarade 44 % av de tillfrågade.

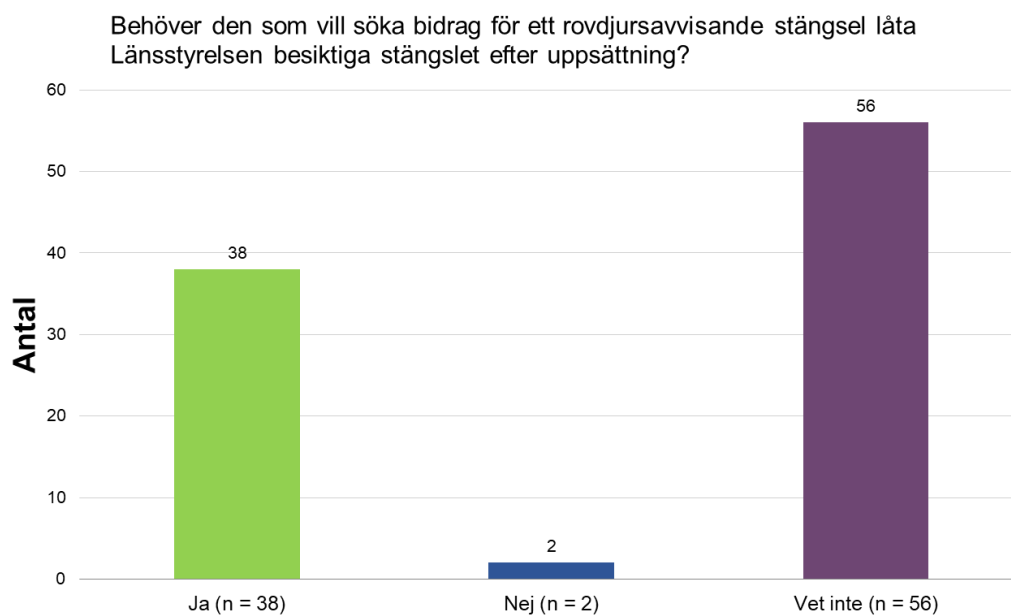
Figur 10. En viltskada ska anmälas snarast efter att den upptäckts. Det svarade 34 % av de tillfrågade.

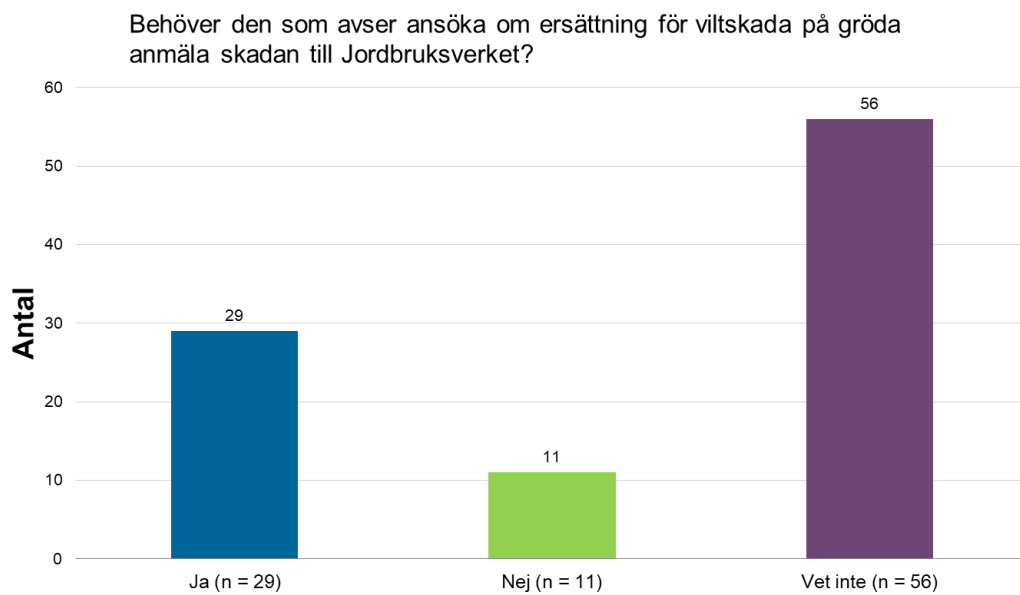
Figur 11. En bidragstagare behöver underhålla det rovdjursavvisande stängslet i minst 5 år. Det svarade 21 % av de tillfrågade.

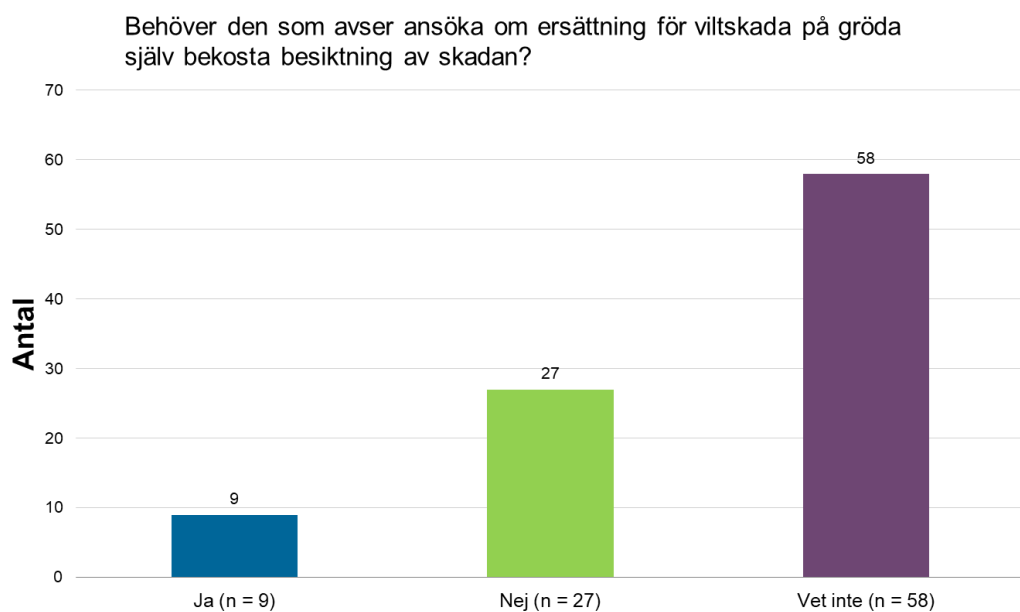
Figur 12. Bidrag till rovdjursavvisande stängsel kan beviljas även för marker som inte klassas som naturbetesmark. Det svarade 29 % av de tillfrågade.

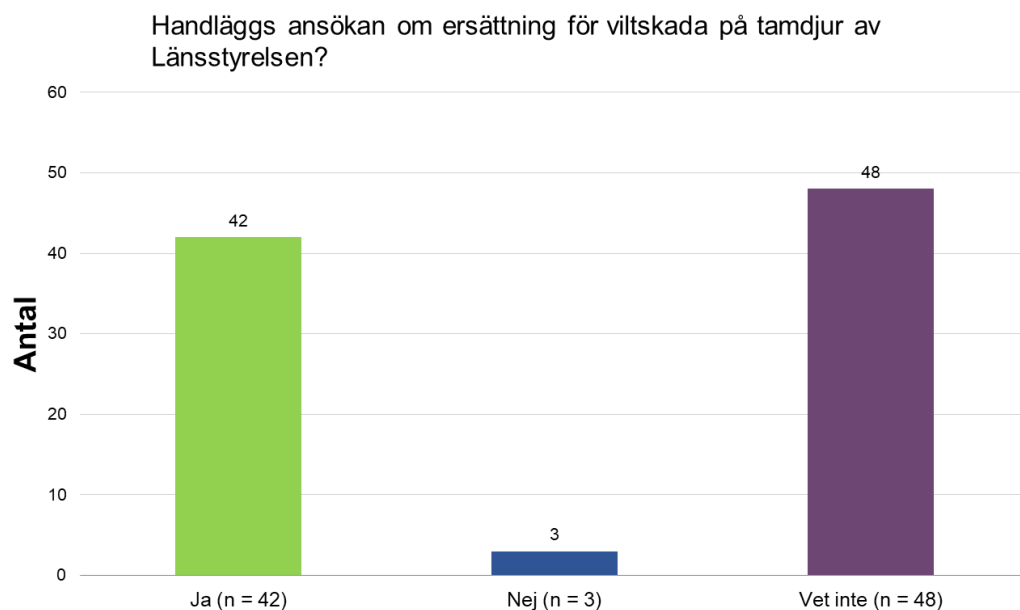
Figur 13. Den som vill söka bidrag för till ett rovdjuravvisande stängsel behöver låta länsstyrelsen besiktiga det efter uppsättning. Det korrekta svaret var alltså Ja. Det svarade 40 % av de tillfrågade.

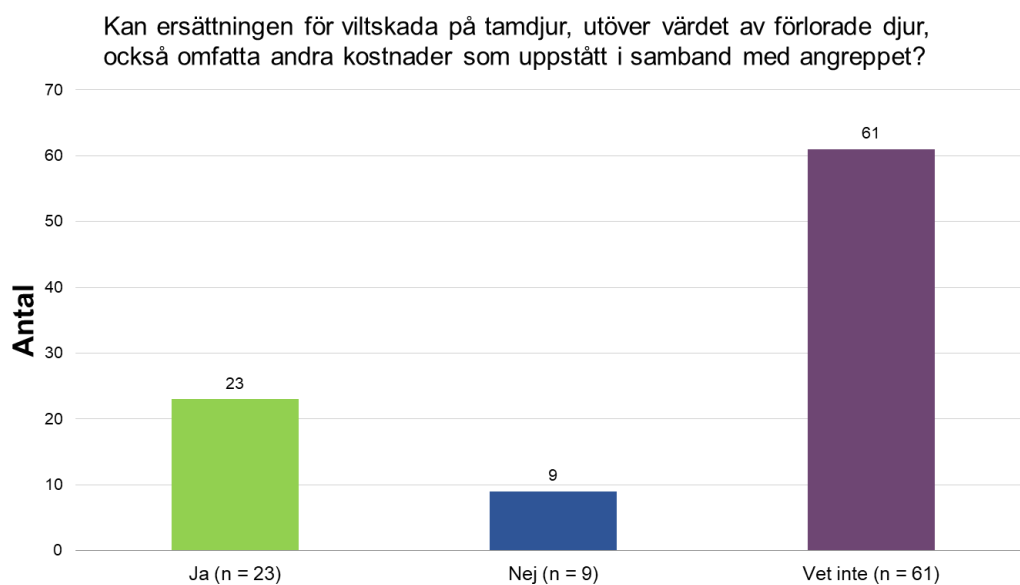
Figur 14. En viltskada på gröda behöver inte anmälas till Jordbruksverket för att det ska gå att ansöka om ersättning. Det svarade 11 % av de tillfrågade.

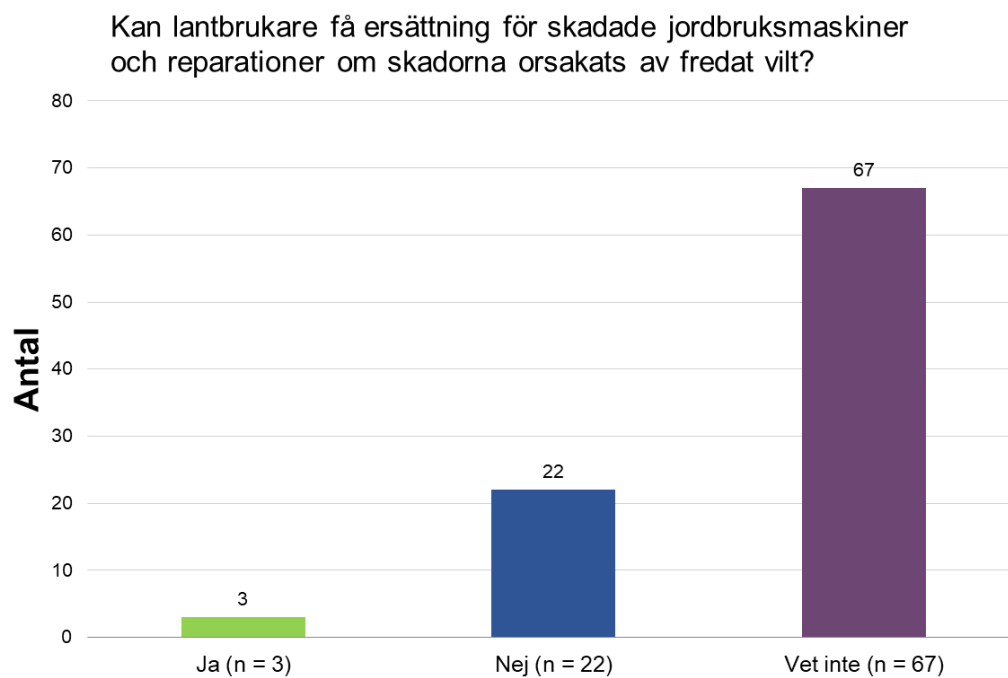
Figur 15. Den som avser ansöka om ersättning för en viltskada behöver inte bekosta besiktningen av skadan. Det svarade 29 % av de tillfrågade.

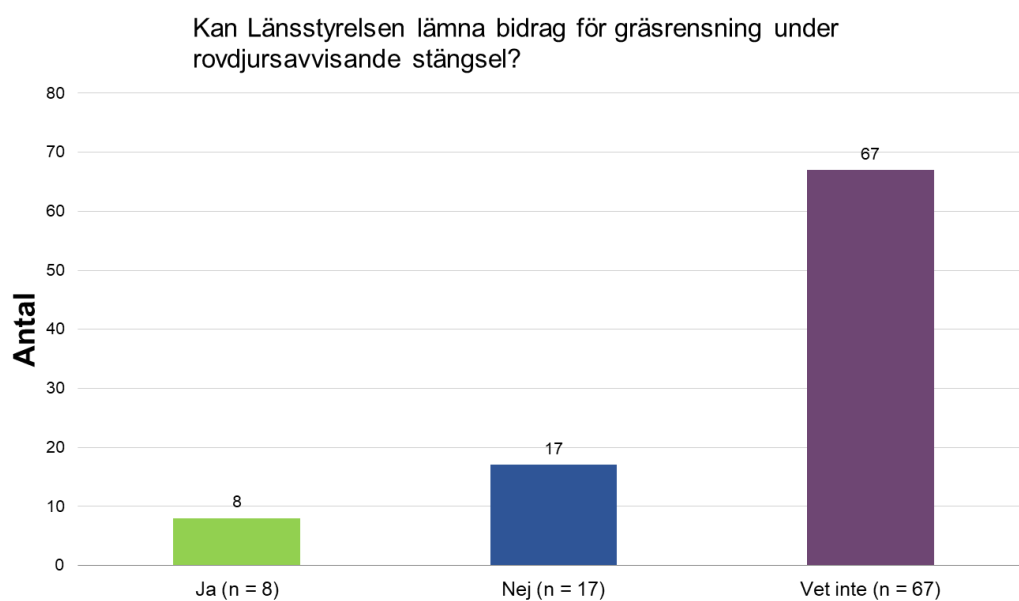
Figur 16. Ansökan om ersättning för viltskada på tamdjur handläggs av länsstyrelsen. Det svarade 45 % av de tillfrågade.

Figur 17. Ersättningen för viltskada på tamdjur kan utöver skada på tamdjur också omfatta andra kostnader i samband med angreppet. Det svarade 25 % av de tillfrågade.

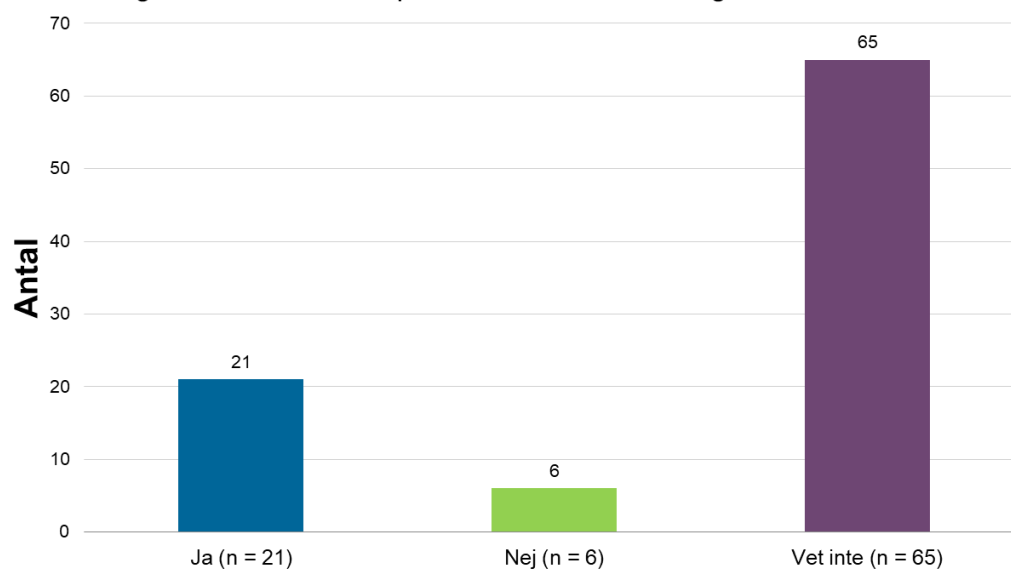

Figur 18. Lantbrukare kan få ersättning för skadade jordbruksmaskiner och reparationer om skadan orsakats av fredat vilt. Det svarade 3 % av de tillfrågade.

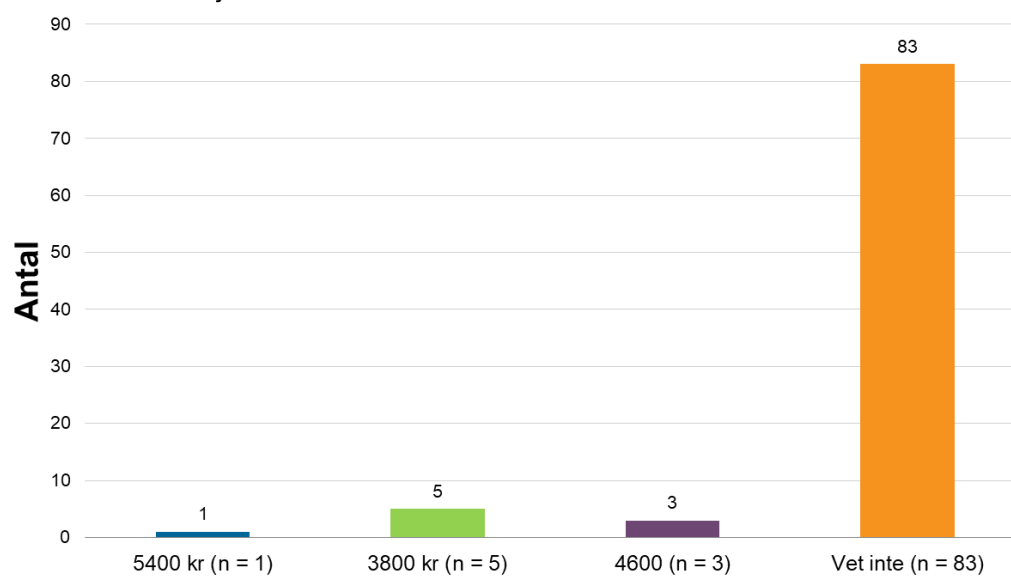
Figur 19. Länsstyrelsen kan lämna bidrag för gräsrensning under rovdjursavvisande stängsel. Det svarade 9 % av de tillfrågade.

Ska den som har fått bidrag till åtgärder för att förebygga viltskada årligen under en femårsperiod redovisa hur bidraget använts?

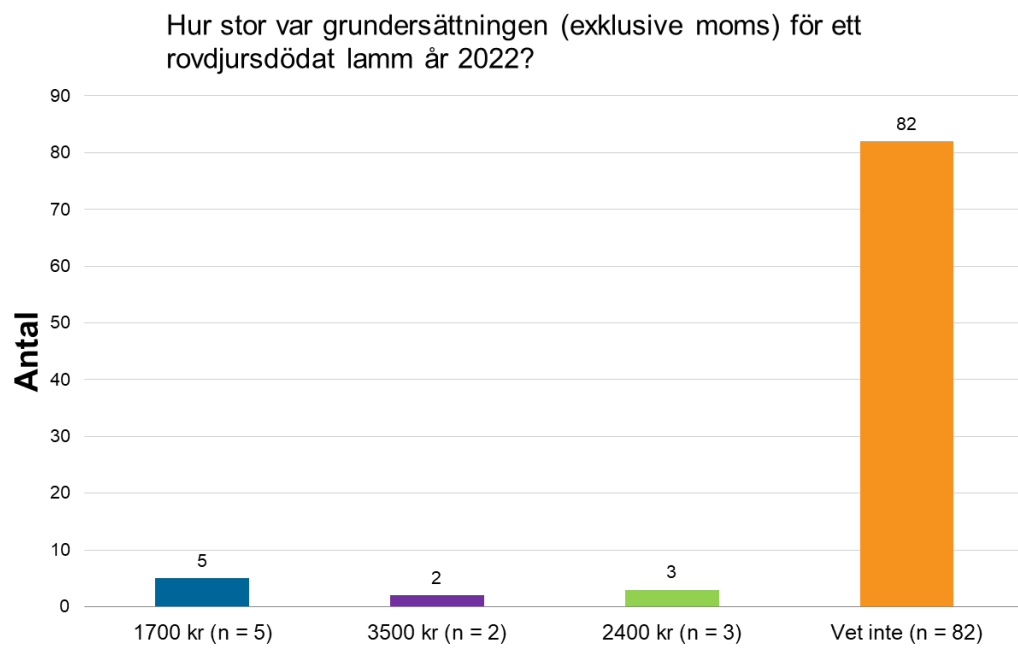

Figur 20. Den som fått bidrag till åtgärder för att förebygga viltskada behöver inte redovisa hur medlen använts. Det svarade 7 % av de tillfrågade.

Hur stor var grundersättningen (exklusive moms) för en rovdjursdödad tacka år 2022?

Figur 21. Grundersättningen för en tacka var 3800 kr. Det svarade 5% av de tillfrågade.

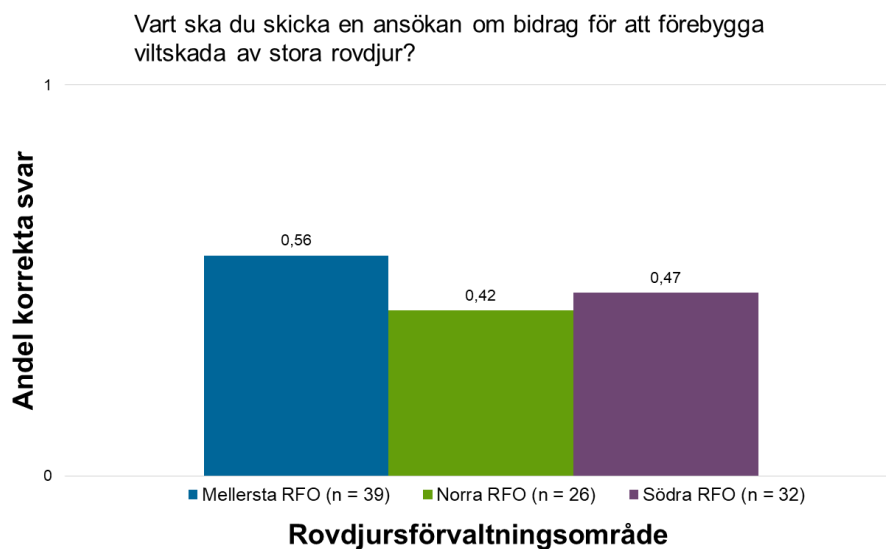
Figur 22. Grundersättningen för ett lamm var 2400 kr. Det svarade 3 % av de tillfrågade.

Kunskapsnivå inom rovdjursförvaltningsområdena

Viltskadesystemet och stora rovdjur

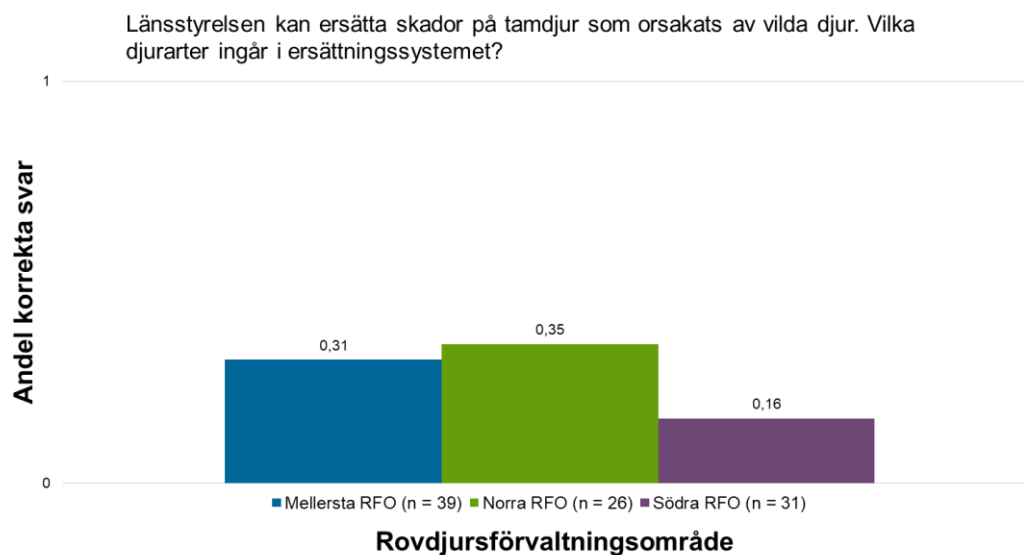
För de frågor som rör viltskadesystemet och stora rovdjur undersökte vi om det fanns någon skillnad i kunskapsnivå beroende på om deltagarnas lantbruk bedrevs inom det mellersta, det norra eller det södra rovdjursförvaltningsområdet¹.

Nedan redovisas andelen korrekta svar per rovdjursförvaltningsområde för de frågor där en differens mellan de olika områdena möjligen kunde föreligga. χ^2 -test för var och en av frågorna klargjorde dock att det inte fanns någon signifikant skillnad i något av fallen (figur 23–26). Utifrån den här undersökningen med dess begränsade antal deltagare tycks det således inte finnas någon skillnad mellan rovdjursförvaltningsområdena vad gäller kännedom om den del av viltskadesystemet som är kopplad till stora rovdjur.

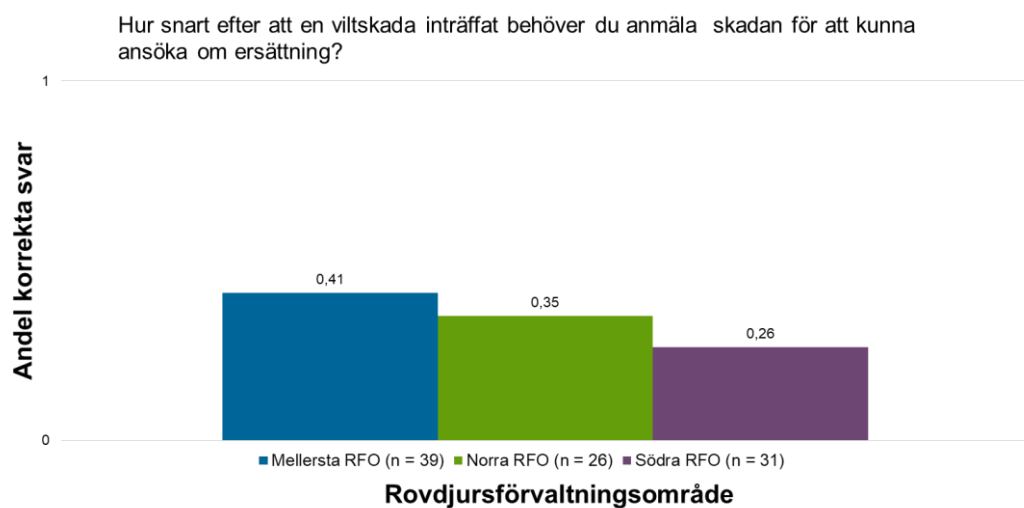

Figur 23. Andelen deltagare som visste att en ansökan om bidrag för att förebygga viltskada av stora rovdjur ska skickas till länsstyrelsen skiljde sig inte mellan olika rovdjursförvaltningsområden, $\chi^2 (2, N=97) = 1.37, p = .50$.

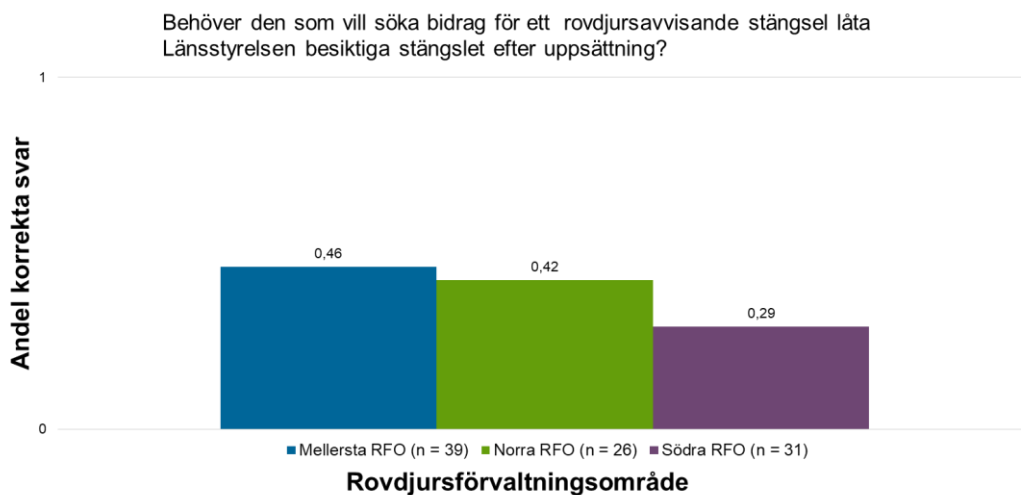
¹ Län i norra rovdjursförvaltningsområdet: Norrbotten, Västerbotten, Jämtland och Västernorrland. Län i mellersta rovdjursförvaltningsområdet: Dalarna, Gävleborg, Västra Götaland, Värmland, Örebro, Västmanland, Stockholm och Uppsala. Län i södra rovdjursförvaltningsområdet: Södermanland, Östergötland, Jönköping, Kronoberg, Halland, Blekinge, Kalmar, Skåne och Gotland.

Figur 24. Andelen deltagare som kände till vilka arter som ingick i viltskadesystemet skiljde sig inte statistiskt mellan rovdjursförvaltningsområdena, $\chi^2 (2, N=97) = 2.89, p=.23$.

Figur 25. Andelen av deltagarna som kände till att en skada ska anmälas så snart den upptäckts skiljde sig inte statistiskt mellan de olika rovdjursförvaltningsområdena, $\chi^2 (2, N=96) = 0.27, p=.88$.

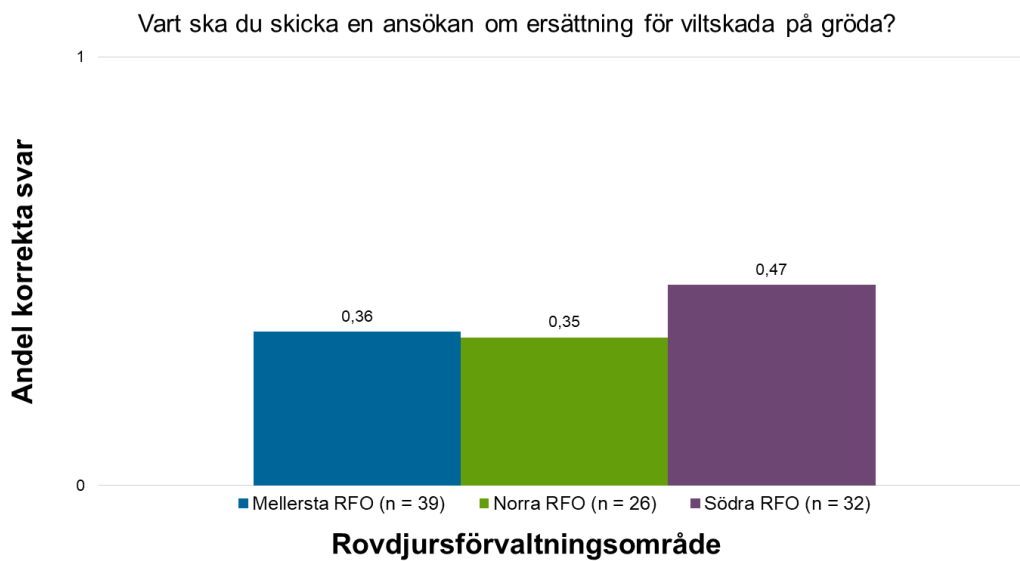
Figur 26. Andelen av deltagarna som kände till att den som vill ansöka om bidrag för ett rovdjursavvisande stängsel behöver låta länsstyrelsen besiktiga det skiljde sig inte statistiskt mellan de olika rovdjursförvaltningsområdena, $\chi^2 (2, N=96) = 2.23, p = .33$.

Viltskadesystemet och stora betande fåglar

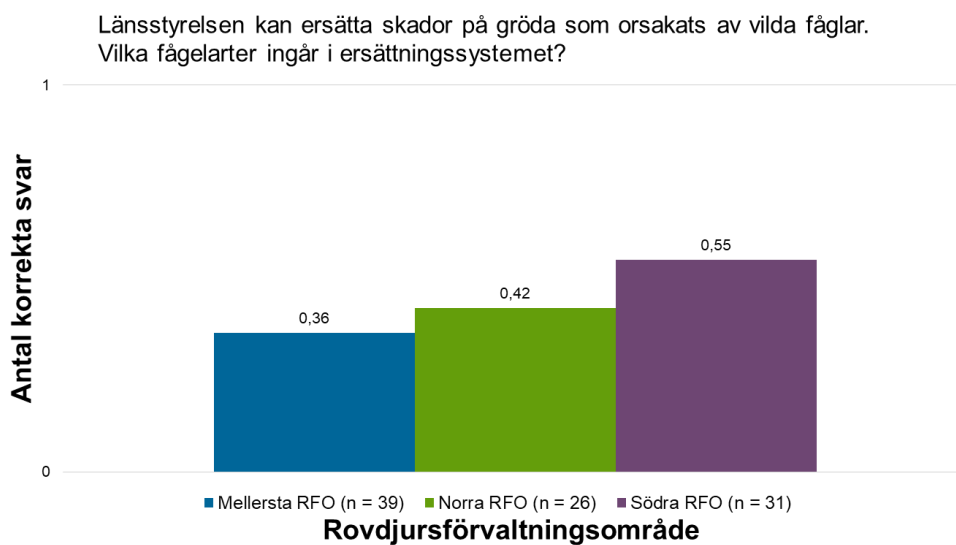
De tre rovdjursförvaltningsområdena² är inte konstruerade utifrån faktorer som påverkar jordbruk, men i denna undersökning har vi ändå använt dessa områden även för frågor kring viltskador och gröda, i syfte att grovt leta efter skillnader i kunskapsnivå mellan olika delar av landet. En nedbrytning på enskilda län eller små grupper av län var i den här undersökningen inte meningsfull, eftersom deltagarantalet var så litet.

För frågorna rörande gröda har vi på samma sätt som för rovdjur undersökt om det om det finns någon skillnad i kunskapsnivå beroende på var i Sverige (norr, mellan eller söder) deltagarna bedriver lantbruk. χ^2 -test för var och en av frågorna kunde inte heller här påvisa någon signifikant skillnad mellan andelen korrekta svar och område. Andelen korrekta svar per område redovisas nedan för ett urval av frågor (figur 27–30).

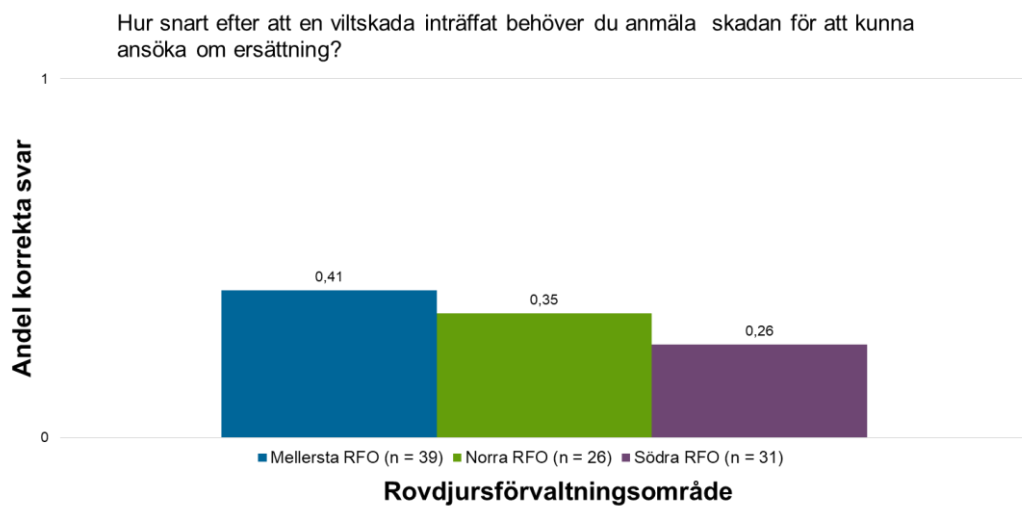
² Län i norra rovdjursförvaltningsområdet: Norrbotten, Västerbotten, Jämtland och Västernorrland.
Län i mellersta rovdjursförvaltningsområdet: Dalarna, Gävleborg, Västra Götaland, Värmland, Örebro, Västmanland, Stockholm och Uppsala.
Län i södra rovdjursförvaltningsområdet: Södermanland, Östergötland, Jönköping, Kronoberg, Halland, Blekinge, Kalmar, Skåne och Gotland.

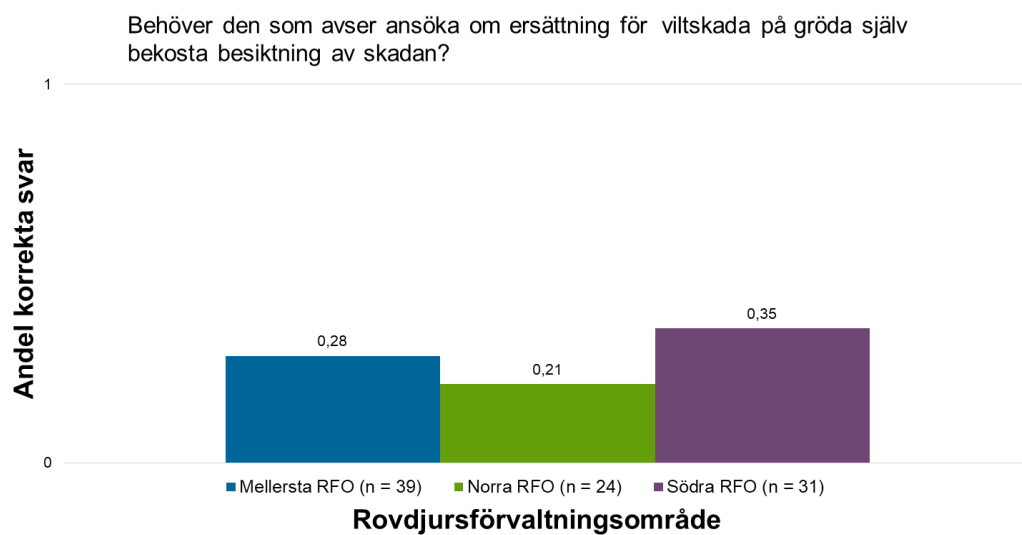
Figur 27. Andelen som kände till att en ansökan om ersättning för viltskada på gröda ska skickas till länsstyrelsen skiljde sig inte statistiskt mellan de olika områdena, $\chi^2 (2, N=97) = 1.19, p=.54$.

Figur 28. Andelen som kände till vilka fågelarter som ingår i viltskadesystemet skiljde sig inte signifikant mellan de olika områdena, $\chi^2 (2, N=96) = 2.54, p=.27$.

Figur 29. Andelen av deltagarna som kände till att en skada ska anmälas till länsstyrelsen så snart den upptäckts skiljde sig inte statistiskt mellan de olika områdena, $\chi^2 (2, N=96) = 0.27, p = .88$.

Figur 30. Andelen som kände till att man inte själv behöver bekosta besiktningen skiljde sig inte statistiskt mellan de olika områdena, $\chi^2 (2, N=94) = 0.48, p = .48$.

Diskussion

Undersökningen hade en mycket låg svarsfrekvens. Det går därför inte att dra generella slutsatser kring vilken kännedom lantbrukare i Sverige har om viltskadesystemet och möjligheterna till bidrag för förebyggande åtgärder och ersättning och i samband med skador orsakade av fredat vilt. Baserat på svaren från de lantbrukare som medverkade (100 personer) förefaller det dock som att kunskapen om viltskadesystemet är mycket begränsad. Det är osannolikt att de som svarat på enkäten är de som är minst intresserade av frågorna. Underlaget ger därför en indikation om i vilken utsträckning Sveriges lantbrukare i allmänhet känner till viltskadesystemet.

Att känna till att länsstyrelsen hanterar ett bidrags- och ersättningssystem kopplat till viltskador orsakade av fredade arter är viktigt för att kunna nyttja systemet.

De frågor som fick högst andel korrekta svar handlade om vart ansökningar om bidrag eller ersättning ska skickas. Ändå var det färre än hälften (38–49 procent) som kände till detta (figur 6, 7, 16). Kunskapen om vilka däggdjur som ingår var väldigt begränsad: 27 procent kryssade för rätt svarsalternativ (varg, björn, lodjur, kungsörn och järv; figur 8). Kunskapen om vilka fågelarter som ingår i viltskadesystemet var större: 44 procent av deltagarna uppgav rätt svar ((trana, sångsvan och vissa gäss; figur 9). De övriga frågorna hade väldigt låg andel korrekta svar och de mest detaljerade frågorna var det knappast någon som svarade rätt på. Sammantaget indikerar undersökningens resultat att kännedomen om viltskadesystemet är låg.

För många lantbrukare är det antagligen tillräckligt att känna till att viltskadesystemet finns och att länsstyrelsen kan ge mer information om behovet uppstår. I flera fall torde det dock vara en fördel att känna till mer om systemet. Till exempel är det bra att veta vilka vilda arter som omfattas, att en skada behöver anmälas snarast efter upptäckt och att ersättning också kan utgå för olika typer av indirekta kostnader.

Inför en eventuell uppföljning av undersökningen, exempelvis efter en informationskampanj, bör det låga deltagarantalet i den här undersökningen beaktas. Elektroniska frågeformulär tycks inte vara ett lämpligt sätt för att få in ett tillräckligt stort svarsmaterial. Vårt förslag är i stället att slumpvis utvalda lantbrukare kontaktas via telefon och att frågorna i formuläret ställs direkt. Med den metodiken går det att fortsätta ringa tills att man uppnått ett förutbestämt antal deltagare.

SLU Viltskadecenter (VSC) är ett nationellt centrum för kunskap om vilt, viltskador och samhälle. Vi tar fram kunskapsunderlag i syfte att begränsa viltskador och viltrelaterade konflikter för att främja samexistens mellan vilt och människor.
Vi samverkar med flera myndigheter och organisationer.

Vi arbetar på uppdrag av Naturvårdsverket sedan 1996 och tillhör institutionen för ekologi vid SLU, Sveriges lantbruksuniversitet.

www.slu.se/viltskadecenter

VILTSKADECENTER